

PARAMENTA OLTÁŘE A CHRÁMOVÝCH STĚN. TEXTILNÍ VÝZDOBA CHRÁMU V DUCHU TRIDENTSKÉHO SNĚMU

Radek Martinek

Vzhledem k tomu, že se speciální tkaniny s církevními (tzv. ornaments d'eglise) vzory začaly více objevovat až kolem poloviny 19. století, je přirozené, že se v době barokní setkáváme v chrámových prostorách se stejnými tkaninami jako v měšťanských či šlechtických interiérech. Chrám zdobily textilie především při slavnostních příležitostech, a to v mnohem větší míře, než je dnes obvyklé. Tkaniny se stejnými vzory – ať už vytkávanými nebo vyšivanými – se tehdy užívaly nejenom na oltářích, ale i k výzdobě stěn presbytáře a lodí a na mnoha dalších místech. Mnohé z nich někdy ve formě votivních darů jen přešly z užívání profánního do sakrálního.

LITURGICKÝ A MIMOLITURGICKÝ TEXTIL V SAKRÁLNÍM (ŘÍMSKOKATOLICKÉM) INTERIÉRU A JEHO ZACHOVÁNÍ V SOUČASNOSTI Z POHLEDU PAMÁTKOVÉ PÉČE

Marie Kuldová

Příspěvek základně mapuje výskyt historického i moderního navazujícího textilu zejména v interiéru římskokatolického kostela. Jde o stálé součásti (závěsy v oltářních brankách, zповědnicích...), proměnné součásti např. podle liturgického roku (antependia...) a interiérové „prádlo“. Zajímavým tématem je prolínání technik i řemesel s poukazem na iluzivní textilie, které jsou součástmi různých předmětů (kazatelna, oltáře) rozmístěných v chrámovém interiéru.

DOMOV ZE ZBYTKŮ. TEXTIL V DOMÁCNOSTI PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Miroslava Burianová

Druhá světová válka, a ostatně celé období Protektorátu Čechy a Morava, patří k nejsmutnějším kapitolám našich moderních dějin. V období, kdy se lidé ve veřejném životě museli přetvařovat a chovat se loajálně, se domov stával nesmírně důležitým místem. Po zavedení přidělového systému na oděvy a tím i metráž a dekorační textil v prosinci 1939 se ovšem koupě nových látek pro dekoraci interiéru stala téměř nemožnou. Na řadu přišlo tzv. přešívání a kombinování. Stejně jako u oděvů se z nouze stal trend a ze starších poškozených záclon, závěsů, povlaků apod. vznikaly nové s využitím zachovalých částí, pospojovaných například ažurou. Stříhově či typově období navazovalo na dobu první republiky. nad jedinými novinkami byla prostírání pod talíře a skleničky pro jednotlivé osoby, změna velikosti a formátu polštářů ložního prádla a zatemňovací rolety.

VYŠITO PRO DOMÁCNOST. ITALSKÝ RENESANČNÍ TEXTIL ZE SBÍREK UMĚLECKOPRŮMYSLOVÉHO MUSEA V PRAZE

Markéta Grill Janatová

Textilie tvoří nedílnou součást lidského příbytku a mají v něm přiděleny rozmanité role. Vedle reprezentačních textilií mají své místo také textilie, jejichž hlavní funkcí je účelnost, která však nevylučuje jejich estetické zpracování. V italské renesanční domácnosti byly tyto účelové textilie obvykle vyrobeny ze lnu a jednou z možností jejich výzdoby byla monochromní výšivka hedvábím pracovaná odvozeným křížkovým stehem. Výšivka závěsů, povlaků polštářů, ručníků a pokrývek se obvykle soustředila na okraje textilií, kde vytvářela

průběžné bordury. Způsobu použití odpovídá také motivika výšivky s převahou florálního ornamentu. Rozšiřování a uchovávání motivů zajišťovaly vzomíky, zpočátku vyšíváné a později od dvacátých let 16. století také vydávané tiskem. Šití a zpracování výzdoby mohlo být zadáno, ale často se na těchto aktivitách podílela ženská část domácnosti, nevyjímaje nejvyšší společenské vrstvy. Ornamentální renesanční výšivky na lnu se společně s dalšími historickými textilními materiály staly v druhé polovině 19. století předmětem zájmu sběratelů. Často fragmentárně dochované výšivky se dostávaly do soukromých i muzejních sbírek po celé Evropě. Do svých sbírek je na sklonku 19. století nakupovalo také Uměleckoprůmyslové museum v Praze. V období historismu byly ornamenty renesančních výšivek probuzeny k novému životu a opět našly své uplatnění v prostoru historizující domácnosti.

BYTOVÝ TEXTIL VO VÝBAVE NEVESTY

Iveta Géczyová

Jednotlivé prvky interiérového textilu tvorili súčasť osobného vena – výbavy, ktorú si mladá žena prinášala do ženichovho domu. Ich množstvo a skladbu podmienovali viaceré faktory, súvisiace s prostredím a so samotnou dobou. Dôležitú úlohu zohrávalo celkové spoločenské postavenie a s ním odvíjajúce sa bohatstvo aj majetok rodiny. V mestskom prostredí sa uplatňovali aj módné trendy. Príprava jednotlivých súčastí začínala už v skorom veku dievčaťa a väčšiu intenzitu nadobudla v mesiacoch pred blížiacim sa termínom svadby. Popri odevných súčastiach pre osobnú potrebu vo výbave nevesty ešte aj v polovici 20. storočia nesmeli chýbať ani súčasť postelnej bielizne a tiež väčšie i menšie textilné doplnky do domácnosti, slúžiace na udržiavanie hygieny a výzdobu interiéru.

BYTOVÝ TEXTIL V LIDOVÉM INTERIÉRU NA HORŇÁCKU

Petra Hrbáčová

Interiér lidového domu, jeho vybavení nábytkem a dalšími předměty, byl vždy odrazem lokální kultury i sociálního a ekonomického postavení obyvatel domácnosti. Uplatnění bytových textilií v jeho rámci pak bylo podmíněno zejména funkcí užitkovou, v průběhu 19. století a hlavně ve století 20. se však čím dál víc kladl důraz na dekorativní a reprezentativní roli. Na Hornácku se bytový textil nejvýrazněji projevil v podobě barevně vytkávaných povlaků na polštáře, které tvořily jeden z nejcharakterističtějších prvků zdejšího tradičního interiéru. Později, v důsledku zvyšování nároků na kulturu bydlení, se uplatnila i řada dalších textilií, zdobených tradiční hornáckou výšivkou. Samostatnou kapitolou jsou příležitostně užívané koutní plachty, které se na Hornácku používaly ještě v první polovině 20. století. Během druhé poloviny 20. století, v souvislosti se změnou životního stylu i estetiky, lidový textil z domácností z velké části mizí, přesto jej zde můžeme nalézt dodnes, i když v jiné podobě a s jinou funkcí. Taktéž se doposud v této oblasti setkáváme s lidovými řemeslníky, vyšívačkami i tkalci, kteří se tímto druhem výroby zabývají.

VŠEDNÍ I NEVŠEDNÍ ŽIVOT ANATOLSKÝCH KOBERCŮ: VYUŽITÍ ORIENTÁLNÍCH KOBERCŮ V EVROPSKÝCH INTERIÉRECH NA PŘÍKLADU TRANSYLVÁNSKÝCH (SEDMIHRADSKÝCH) KOBERCŮ

Sabina Dvořáková

Ve vnímání Evropanů byla orientálním kobercům připsána role typického reprezentanta islámské kultury. Staly se jejím zástupným symbolem a přiřadily se tak k řadě dalších kulturních stereotypů spojovaných se zeměmi Orientu. Ve vazbě koberců na muslimské prostředí byla jejich původní funkce v islámském světě, na rozdíl od pozdějšího užití v Evropě, poněkud odlišná. V muslimské domácnosti nacházely své každodenní využití jak v rovině náboženské, tak i světské. V domácnostech evropské šlechty a narůstajícího patriciátu našly orientální koberce – mimo podlahové krytiny – ještě další, především dekorativní, uplatnění. V této souvislosti se setkáváme se světovým fenoménem, kdy jedna skupina anatolských koberců produkovaných především v 15.–17. století odvozuje své označení od Transylvánie (Sedmihradska), jelikož v tamních kostelích byly hojně využívány k dekorativním účelům. Orientální koberce se rovněž staly častým doprovodným prvkem na obrazech evropských mistrů jako např. H. Holbeina ml., L. Lotta či G. a G. Belliniů, po nichž i jedna část anatolských koberců, svými vlastnostmi a původem příbuzných s transylvánskými, byla pojmenována.

TEXTIL V TIBETSKÉ TRADIČNÍ DOMÁCNOSTI VERSUS TEXTIL CHRÁMOVÝ

Lenka Gyaltsso

V článku se zaměříme na rozdíly mezi vybavením obyčejných tibetských domácností především v severovýchodním Tibetu, v Amdu, a textiliemi, které se objevují v tibetských chrámech. Nomádi žijící ve stanech z jačí srsti mají poměrně skromné vybavení obytných prostor, většinu podložek na sezení a spaní tvoří ovčí nebo jačí kůže nebo plstěné výrobky. Pouze ti majetnější si mohou dovézt koberce. Polousedlí nomádi žijící v lesnatých oblastech si staví domy ze dřeva a dřevo tvoří také hlavní výzdobný prvek interiéru, například obklady, vyřezávané trámy a sloupy. Vzhledem k příznivějšímu podnebí není třeba kožených pokrývek, ale postačí vlněné nebo bavlněné. Koberce se objevují u majetnějších rodin a v reprezentativních částech domu. Tibetské koberce se technikou vázání uzlů liší od čínských a tím je možné je od sebe rozlišit, neboť některé náměty a barevnost se přejímaly. V Tibetu se však kombinovaly výraznější barvy a nepracovalo se s barevnými odstíny jako v Číně. V prostorech tibetských chrámů se můžeme setkat s čínskou produkcí koberců a jiných, především hedvábných, textilií, které se vyráběly pro tibetský trh a do Tibetu se dostávaly často jako dary, jež přivezla poselstva. Náměty mohly být typicky tibetské – osm buddhistických symbolů štěstí, postavy tibetských mnichů, mantry v tibetském písmu. Shromažďovací haly chrámů jsou v těch nejhonosnějších případech pokryty koberci, také podpůrné sloupy jsou obaleny koberci nebo hedvábnými závěsy. Baldachýny tvoří hedvábné nebo brokátové pruhy pestrých barev. Také soukromé komnaty vysoce postavených lamů jsou plné hedvábných závěsů, pokrývek, polštářů. Na trůnech nechybějí vyšívané povlaky, polštáře a kobercové sedáky. V textiliích pro buddhistické účely převládají červené, oranžové a žluté barvy.

SUZANI. VYŠÍVANÉ TEXTILIE V UZBECKÉM INTERIÉRU

Zdenka Klimtová

V širším slova smyslu se jako suzani označují vyšívané textilie pro interiéry domů usedlého obyvatelstva v Uzbekistánu, v užším slova smyslu největší z této skupiny, ozdobné vyšívané závěsy. Pro potřeby rodiny je jako věnné textilie vyšívaly uzbecké a tádžické ženy ve městech a velkých vesnicích. Nejvýznamnějšími centry tvorby byla města Buchara, Nurata,

Samarkand, Šahrisabz, Taškent a místa v jejich okolí. Příspěvek informuje o základních typech textilií ze skupiny suzani z hlediska jejich použití, o materiálech, postupu výroby a charakteristických rysech tvorby hlavních center ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Představuje ukázky uzbeckých interiérových vyšíváných textilií ze sbírek Národní galerie v Praze.

JOH. BACKHAUSEN & SÖHNE HISTORIE FIRMY VYRÁBĚJÍCÍ BYTOVÝ TEXTIL

Martina Lehmannová

Moravská galerie v Brně a Severočeské muzeum v Liberci uchovávají ve svých sbírkách jedinečné kolekce jedné z nejvýznamnějších firem na výrobu bytových textilií ve střední Evropě. Příspěvek představí historii i současnost firmy, která vždy proslula kvalitou výroby i návrhů a odvážnými řešeními, které ji v loňském roce bohužel přivedly k bankrotu.

BYTOVÝ TEXTIL V PRODUKCI DÍLEN MARIE HOPPE-TEINITZEROVÉ

Jakub Valášek, Alexandra Zvonařová

Příspěvek podrobněji přibližuje jednotlivá významná období v existenci textilních dílen Marie Hoppe-Teinitzerové (* 3. 7. 1879, Čížkov u Pelhřimova – † 8. 11. 1960, Jindřichův Hradec) s přihlédnutím k produkci bytového textilu, které se systematicky věnovala již od vlastního založení dílen v roce 1910, a která se nachází ve sbírkách Muzea Jindřichohradecka. Jednotlivá popsána období tvorby jsou v příspěvku proložena střípky z jejího zajímavého osobního života. Důraz je tedy kladen na bytové textilie určené nejen pro běžné domácnosti, ale také například pro významné instituce, pro sídla šlechtických rodů a pro přední osobnosti své doby, které patřily mezi důležité zakázky realizované v textilních dílnách především v první polovině 20. Století.

OBŘADNÍ TEXTIL V LIDOVÉM INTERIÉRU – KOUTNÍ PLACHTA V ČECHÁCH A NA MORAVĚ V 19. STOLETÍ

Monika Tauberová

Koutní plachta tzv. „koutnice“ sloužila k zakrytí lůžka matky „šestinedělky“ v lidovém interiéru. Touto plachtou bylo lože (postel) obtáčena po dobu šesti týdnů. Používání koutní plachty považoval lid za naprosto nutné, protože se věřilo, že se dítě lehčeji a šťastně rodilo. Plachta sloužila k ochraně života matky a dítěte před uhrnutím člověka a zvířete nebo před únosem. Genese koutních plachet úzce souvisí se způsobem bydlení, se způsobem porodu, s prastarou a na celém světě rozšířenou a dochovávanou vírou o nečistých silách. Konzervování koutnic bylo podporováno vysokou úmrtností kojenců a dětí do pěti let. Motivům, vzorkům, kompozic a barevnosti koutních plachet byly předlohou křížkové renesanční ornamenty, které pronikly do lidového umění do užívání nejširších vrstev. Patří sem celá část vzorků ze starých koutnic, plachet, ubrusů, ručníků, zhotovených vrkúčkovým stehem a doplněných křížkovou výšivkou. Koutnice zanikaly v Čechách převážně před rokem 1848, na Moravě v letech 1870–1890, v zapadlejších končinách až po skončení 1. světové války.

BYTOVÝ TEXTIL VE SBÍRKÁCH MUZEA TĚŠÍNSKA

Eva Hovorková

Součástí poměrně velké sbírky lidového a historického textilu Muzea Těšínska čítající přes 12 500 kusů je fond bytového textilu. Za jeho 65letou existenci bylo mnoho předmětů získáno terénními výzkumy, výkupem či darováním od úctyhodného množství majitelů z podhorských obcí regionu, ale i z ostatních koutů Těšínska. Soubor bytového textilu jich zahrnuje 459 kusů a je rozdělen dle obsahu a časového určení do řady historické a etnografické, hranice mezi nimi však mnohdy splývá. Menší celky fondu jsou rozčleněny dle způsobu používání, funkcí na určitém místě domu či bytu. Tyto celky předmětů jsou často podobného materiálu, tvaru či dekoru – pokojové textilie (záclony, závěsy, koberce), lůžkoviny (povlaky na polštáře či duchny, elektrická poduška, přehozy na postele, plachty aj.), kuchyňský a koupelnový textil (nástěnky, vložky či pásy do prádelníku a kredencí, krajky a stuhy do prádelníku, kapsy na hřebeny a kartáče, ručníky). Vyčleněny jsou prostírací a dekorační textilie (ubrusy, dečky, prostírání, nástěnné krajky a obrazy), rozličné předměty tvoří tzv. ostatní. Charakteristika jednotlivých skupin s uvedením počtu kusů a krátkým popisem nejzajímavějších předmětů u každé z nich je spojená s prezentací na doplňujících obrazových ukázkách. Závěr příspěvku seznamuje se způsobem uložení sbírky bytového textilu v depozitáři a hodnotí přínos práce nové konzervátorky textilních sbírek.

NÁSTĚNNÉ KUČAŘKY. NAHLÉDNUTÍ DO SBÍREK ETNOGRAFICKÉHO ÚSTAVU MZM

Gabriela Zmeškalová

Tento příspěvek ve stručnosti představuje kolekci vyšíváných nástěnných kuchařek, která je součástí sbírky lidového textilu Etnografického ústavu Moravského zemského muzea. Věnuje se jejich vzniku a časovému zařazení, účelu a způsobu použití v interiéru, masovému šíření předloh a předtisků pro vyšívání, materiálům a technikám použitým při jejich vytváření, obsahuje také tematickou klasifikaci podle jednotlivých vyobrazených motivů s příklady textů, jež se na kuchařkách objevují.

GOBELÍNOVÁ PRODUKCE JAROŇKOVÝCH DÍLEN VE SBÍRKÁCH VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM

Lenka Drápalová

Ve sbírkovém fondu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm je uložena obsáhlá kolekce předmětů vzešlých jak z umělecké činnosti sourozenců Jaroňkových, tak také dokumentujících jejich soukromý život. Ačkoli se jedná o osobnosti zakladatelů této instituce, jejich pozůstalost zachovaná prostřednictvím muzea do dnešních dnů nebyla komplexně zpracována. Ani tento příspěvek si neklade za cíl hlubokou analýzu tématu gobelínové tvorby, jeho náplní je představit soubor sbírkových předmětů vážících se jedné z forem produkce uměleckých dílen sourozenců Jaroňkových. Přesto se jedná o zatím nejpodrobnější soupis k danému tématu, neboť umělecká gobelínová tvorba Julie a Aloise Jaroňkových stála na okraji zájmu badatelů. Příspěvek předkládá ucelený přehled artefaktů vážících se ke gobelínové produkci Jaroňkovských dílen.

VÝROBA KOBERCŮ NA SKLENĚNÝCH DIAPOZITIVECH FIRMY DR. FRANZ STÖEDTNER ZE SBÍRKY TECHNICKÉHO MUZEA V BRNĚ

Petra Mertová

Příspěvek se zabývá sbírkou skleněných diapositivů uložených ve fondech Technického muzea v Brně. Hluběji se věnuje vybraným diapositivům zachycujícím pohledy na různé způsoby výroby koberců, a to jak z rukodělného, tak průmyslového provozu. Diapositivы přináší pohledy provozu textilní továrny Vereinigte Smyrna – Teppichfabriken A.G. v Chotěbuzi. Jejich autorem je zakladatel industriální fotografie Dr. Franz Stöedtner pracující ve svém ateliéru v Berlíně. Dochovány jsou záběry z dílny ručně vyvazovaných koberců, z tkalcovny žinylkových či velurových koberců a ze žakárové tkalcovny. Diapositivы byly pořízeny v autentickém prostoru se skutečnými pracovníky ovládajícími dobové výrobní prostředky. Představené diapositivы z fondu Technického muzea v Brně dosud nebyly publikovány a jedná se tudíž o jejich první odborné posouzení. Díky tomu, že archiv dochovaných snímků a negativů fotoateliéru Dr. Franze Stöedtnera je nyní v péči drážďanské fotobanky „Deutsche Fotothek“ pracující pod Saskou zemskou knihovnou „Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden“ a kompletně zveřejněn na webových stránkách této instituce, mohly být snímky porovnány s druhým známým souborem. Díky tomu jsme mohli doplnit informace ohledně místa pořízení snímků a ověřit popisy u jednotlivých snímků. Díky komparaci s drážďanskou fototékou jsme zjistili, že Technické muzeum v Brně vlastní i několik kusů (např. diapositiv s původním číslem 84584, dnes inv. č. 08.60-89 a negativ k pozitivu s původním číslem 84597, nyní inv. č. 08.60-127), které v drážďanské fototéce nejsou přítomny.

KOLEKCE VZORKŮ BYTOVÉHO TEXTILU ZE SVĚTOVÉ VÝSTAVY VE VÍDNI

Andrea Březinová

Studie seznamuje s počátky budování sbírky textilu moravského průmyslového muzea – předchůdce Moravské galerie v Brně – v souvislosti s pořádáním Světové výstavy ve Vídni v roce 1873. Pro podnikatele a nejrůznější průmyslové spolky v českých zemích byla prezentace nejlepších světových producentů při této příležitosti velmi inspirativní a vyvolala velkou odezvu ve snaze shromáždit podobným způsobem na jednom místě vynikající příklady světové i místní řemeslné a průmyslové produkce. Pro Moravský průmyslový spolek se sídlem v Brně byla výstava skvělou příležitostí pro nákup prvních sbírkových předmětů pro plánované průmyslové muzeum, a to i těch, které reprezentovaly textilní produkci a průmysl.

KELÍMOVÉ BYTOVÉ TEXTÍLIE V ZBIERKACH HORNONITRIANSKEHO MÚZEA V PRIEVIDZI

Anna Vavrová

Hornonitrianske múzeum v Prievidzi Jednu zo skupín bytových textílií tvoria aj kelímy – koberce s geometrickým vzorom, ktoré sa objavujú v domácnostiach už v medzivojnovom období. Móda kelímov zasiahla najmä mestské prostredie a kelímové koberce zdobili interiéry bohatších vrstiev obyvateľstva. Ich výskyt v zbierkach Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi súvisí s bohatou tradíciou textilnej výroby, na počiatku ktorej stáli súkennícki majstri a neskôr výrobné družstvo Nitrutex. Kolekcia vlnených textílií a kobercov typu kelím, získaná do múzea darom, dokladá výzdobu interiéru jednej mestskej domácnosti z obdobia 50.–70. rokov 20. storočia.

ZATÍŽENÍ PROSTŘEDÍ ŠKODLIVÝMI POLUTANTY S DŮRAZEM NA SPECIFIKA TEXTILNÍCH SBÍREK

Hana Grossmannová

Úkolem této studie je připravit teoretické podklady pro realizaci experimentálního měření – Specifika chemického zatížení prostředí pro ukládání textilních sbírek a hodnocení vybraných lokalit projektu účastnících se institucí. V rámci tohoto textu jsme se tedy zaměřili na analýzu materiálového složení historických textilií ve sbírkách, pokusili se definovat degradační činidla a citlivost jednotlivých materiálů vůči konkrétním polutantům. Dále byly obecně specifikovány typové lokality a odhadnut pravděpodobný výskyt polutantů v souvislosti s charakteristikou konkrétní lokality a sbírky, což je podstatné pro pozdější výběr vhodných analytických metod. Studie kladla důraz na hodnocení vlivu všech škodlivin, které se mohou dostat do kontaktu se sbírkovým předmětem.

RESTAUROVÁNÍ FOTORÁMEČKU A PARAVÁNU S RUČNĚ MALOVANÝM HEDVÁBÍM

Květa Pavlíčková, Veronika Šulcová, Praha

Památník Františka Palackého a Františka L. Riegra představuje domácnost pěti generací od šlechticů po zámožné měšťany. K unikátně dochovanému původnímu zařízení interiéru patří i fotorámeček a paraván s ručně malovaným hedvábím. Oba předměty byly po dlouhé době užívání a vystavení značně poškozené a znečištěné. Příspěvek pojednává o problematice postupu čištění a restaurování malovaného hedvábí na těchto předmětech.

RESTAUROVÁNÍ PRIMÁTORSKÉHO KOČÁRU

Jaroslava Řeřichová, Lucie Radoňová

Primátorský kočár ze sbírek Muzea hlavního města Prahy pochází z roku 1791. Příspěvek postupně mapuje restaurátorské a konzervátorské práce, které byly na tomto předmětu z kombinovaných materiálů provedeny. Čištění textilního interiéru novým prostředkem bez demontování tkanin, konzervace a restaurování usní a také konzervace kovů v místech, kde se bezprostředně dotýká usně a je třeba zvolit citlivý přístup.